

А. Ю. Корольов

студент I курсу ОР Магістр
спеціальність Е2 «Екологія»

науковий керівник: **О. Г. Владимірова**

канд.геогр.наук, доцент кафедри екологічного права і контролю

ГЛОБАЛЬНИЙ ДОГОВІР ЗІ СКОРОЧЕННЯ ПЛАСТИКОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність дослідження: пластикове забруднення набуло глобального масштабу та стало однією з головних екологічних проблем ХХІ століття. Попри наявні ініціативи, жодна з них не забезпечила системного та юридично обов'язкового механізму контролю над виробництвом, використанням та утилізацією пластику. У 2022 році країни-члени ООН погодилися розпочати розробку глобального юридично зобов'язуючого договору щодо пластику. Проте реалізація такого договору стикається з низкою технічних і політичних викликів. Саме тому дослідження проблем формування та впровадження майбутнього договору щодо пластику є надзвичайно актуальним.

Мета дослідження: проаналізувати основні технічні та політичні проблеми, що виникають у процесі формування майбутнього глобального договору щодо пластику, та оцінити можливі підходи до їх вирішення для забезпечення ефективної реалізації міжнародних зобов'язань.

Результати дослідження: 2022 рік вирізнявся не лише складною геополітичною ситуацією, а й активною діяльністю у сфері міжнародних переговорів щодо конвенцій, прийнятих після саміту в Ріо-де-Жанейро 1992 року (зокрема COP15 із проблеми опустелювання, COP27 з питань клімату та COP15, присвячений біорізноманіттю). Цей рік також став відправною точкою для глобального процесу створення міжнародної угоди з протидії забрудненню пластиком, яку планують остаточно сформувати протягом кількох наступних років. Масштаби проблеми і її динаміка очевидні: щороку в океани потрапляє від 8 до 10 мільйонів тонн пластику, і за прогнозами ця цифра може потроїтися протягом наступних 20 років, що складає близько 80% морського забруднення. У зв'язку з цим міжнародна спільнота дійшла згоди щодо необхідності термінового регулювання, скорочення та подальшої ліквідації пластикових відходів у глобальному масштабі. У цьому контексті нещодавно стартував перший раунд переговорів щодо майбутньої «пластикової угоди». Представники IDDRI брали участь у цих дискусіях, і в цій роботі ми ділимося оглядом ключових тем, що розглядалися, а також можливими наступними кроками.

Початок переговорів щодо угоди про боротьбу із забрудненням пластиком став однією з позитивних подій 2022 року в контексті міжнародної екологічної політики. У лютому-березні того року Асамблея ООН з питань довкілля дала старт цьому процесу, ухваливши резолюцію UNEA 5/14, яка передбачає створення Міжурядового переговорного комітету (INC) для розробки юридично обов'язкового міжнародного

інструменту з питань пластикового забруднення, включаючи його морський компонент.

Попри амбітність та важливість цієї резолюції, її ухвалення стало результатом тривалої підготовки в рамках роботи Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), яка за останні два десятиліття значно активізувала дослідження та аналітику щодо пластикового забруднення. Наприклад, французький інститут IFREMER з 1994 року фіксує накопичення макропластикових відходів на дні Середземного моря в районі Лєвової затоки. За цей час рівень забруднення помітно зріс, а дослідження щодо джерел і типів забруднення стали системнішими.

Текст резолюції UNEA вирізняється рішучістю – і в юридичному, і в змістовному аспектах. Вона закликає учасників переговорів охопити весь життєвий цикл пластику, а не лише етап боротьби з наслідками забруднення. Крім того, визначено амбітний дедлайн – підписання угоди має відбутися вже у 2025 році. Втім, враховуючи складність теми та досвід тривалих міжнародних переговорів, таких як обговорення Угоди про захист відкритого моря, виникають сумніви щодо досяжності такого графіка.

Незважаючи на складнощі, процес уже стартував. Перший раунд переговорів (INC-1) пройшов з 28 листопада по 2 грудня в Пунта-дель-Есте, Уругвай, під головуванням Перу. ЮНЕП заздалегідь підготувала аналітичні матеріали щодо можливої структури майбутньої угоди, її змісту, глосарій термінів, науковий огляд, фінансові механізми та участь громадськості.

Переговори почалися з обрання (часткового) складу Бюро та тимчасового затвердження регламенту. Західні держави й Україна засудили військову агресію росії, на що та відповіла різко, однак ці дебати не завадили роботі за основним порядком денним, затвердженням ЮНЕП.

Більшість країн, зокрема члени Коаліції високих амбіцій (НАС), ініційованої Норвегією та Руандою за участі ЄС і Франції, виступили за договір, що охоплює повний життєвий цикл пластику – від видобутку сировини до утилізації. У той же час, США, Японія та Саудівська Аравія схиляються до обмеженого підходу. Щодо форми угоди, країни розділилися між прихильниками моделі Мініматської конвенції (із чіткими цілями й технічними додатками) та рамкової угоди з національним регулюванням (цей варіант підтримують США). Обидва підходи передбачають розробку національних планів дій.

Під час дискусій звучали посилення на принципи Ріо-де-Жанейрської декларації, зокрема щодо розширеної відповідальності виробників та обмеження виробництва й споживання пластику до сталого рівня. Також широко підтримувалася ідея розвитку циркулярної економіки пластику задля захисту довкілля та здоров'я людей. Обговорювалася й потреба у науковому моніторингу, можливо, через створення консультативного органу.

Країни Азії, Африки й Південної Америки наголосили на потребі фінансової підтримки з боку розвинених країн. Хоча конкретних

зобов'язань з боку ОЕСР поки що не пролунало, невдовзі їм доведеться висловити свою позицію щодо створення спеціального фонду, аналогічного до Фонду з охорони озонового шару, який підтримують країни, що розвиваються.

Активну роль у процесі відіграли представники бізнесу, місцевих громад та неурядових організацій. Так, «Бізнес-коаліція за глобальну пластикову угоду», створена за ініціативи WWF та Фонду ЕлленМакартур, підтримала ідею скорочення виробництва пластику та побудови циркулярної економіки. Водночас галузеві об'єднання, як-от PlasticsEurope та WorldPlasticsCouncil, визнаючи шкоду від забруднення пластиком, зосереджують увагу на його утилізації та раціональному управлінні відходами, намагаючись звузити межі майбутньої угоди.

Наступний раунд перемовин пройшов в травні 2023 року в Парижі.

Програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) було доручено підготувати нейтральний документ, який узагальнюватиме позиції, висловлені країнами та іншими зацікавленими сторонами щодо можливих варіантів структури та змісту майбутньої угоди.

Інакше кажучи, на другому засіданні Міжурядового комітету (INC-2) не передбачається початок офіційних перемовин щодо тексту проекту договору. Натомість очікується, що сторони зосередяться на визначенні пріоритетних концептуальних підходів до його структури та основних положень. Можливо, що окрема група держав, яка виступає проти всеосяжної й амбітної угоди, озвучить свої заперечення, що може поставити конференцію перед необхідністю ухвалення принципових рішень.

У листопаді 2024 року відбулася п'ята сесія (INC-5), де Головою комітету був презентований текст ILBI, що стане відправною точкою для переговорів на сесії 2025 року [1].

Як і завжди, вирішальну роль відіграватиме лідерство, здатне сформувати динаміку, необхідну для подолання майбутніх викликів.

Висновки: за результатами дослідження: визначено ключові технічні виклики, зокрема пов'язані з відсутністю уніфікованих стандартів щодо типів пластику, системами переробки, обліком пластикового забруднення та життєвим циклом продуктів; виявлено політичні бар'єри, включаючи конфлікт інтересів між країнами з різним рівнем економічного розвитку, вплив лобістських груп, а також суперечності щодо зобов'язань та фінансування; запропоновано можливі сценарії розвитку переговорного процесу та шляхи подолання виявлених бар'єрів – зокрема через створення гнучких механізмів впровадження, фінансову підтримку країн, що розвиваються, та залучення наукового експертного середовища.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Текст договору з нульовим проектом. URL: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/44526/RevisedZeroDraftText.pdf>